

A MEZŐGAZDASÁGI INGATLANOK TAGOSÍTÁSA CSONGRÁD MEGYÉBEN ÉS HATÁSA A TERMELŐSZÖVETKEZETI MOZGALOM FEJLŐDÉSÉRE

(1949—1956)

FÓRIZS SÁNDOR

A mezőgazdasági ingatlanok tagosításával a felszabadulás után először az 1949. évi 3. sz. törvényerejű rendelet foglalkozik. A mező- és erdőgazdasági ingatlanok részleges tagosításáról intézkedik és a következőket tartalmazza: [1]

- a) A tagosítás során össze lehet vonni; a dolgozó parasztoknak a termelőszövetkezetek alakítására szánt ingatlanait, a termelőszövetkezetek és állami gazdaságok gazdálkodására szolgáló ingatlanokat.
- b) Az állam által átengedett ingatlanokat.
- c) A dolgozó parasztok ingatlanát, amennyiben a tagosítást nem kéri, csak elkerülhetetlen esetben lehet a tagosításba bevonni.
- d) A tagosítás során a táblákat általában olyan területen kell kialakítani, ahol viszonylag kevés dolgozó paraszt ingatlanának kicserélése szükséges.
- e) A tagosítást nem kérő tulajdonosnak a táblába eső ingatlanait ki lehet cserélni. Az ingatlancserénél a dolgozó paraszttal megegyezésre kell törekedni.
- f) A földműveléssel nem élethivatásszerűen foglalkozó dolgozó kisember az ingatlancserénél a dolgozó paraszttal azonos megítélés alá esik.
- g) Az olyan parasztbirtokosnak, aki földműveléssel élethivatásszerűen foglalkozik, de földművesszövetkezeti tag nem lehet, (a későbbiek során kuláknak nevezett paraszt) ingatlanáért lehetőleg azonos értékű csereingatlant kell adni.
- h) Az olyan tulajdonosnak, aki földműveléssel nem élethivatásszerűen foglalkozik, vagy élethivatásszerűen foglalkozik, de nem tekinthető parasztbirtokosnak és földművesszövetkezeti tag sem lehet, (későbbiek során úri birtokos) ingatlanáért pénzbeli kártalanítást, vagy csereingatlant kaphat.
- i) A kialakított táblákba eső épületért csereépületet vagy pénzbeli kártalanítást kell adni.

A tagosítások célja tehát, biztosítani a nagyüzemi gazdaság kialakításához elengedhetetlenül szükséges táblák kialakítását. A tagosítás célját az MDP abban is látta, hogy „megkönnyítse” a belépést a birtokos parasztok számára a tsz-ekbe.

A rendelet alapján 1949 nyarán Csongrád megyében is végrehajtották az első tagosítást, mely szept. 13-án fejeződött be. Összesen 34 önálló tagosítás történt, 32 tszcs-k, kettő pedig állami gazdaságok részére. A tagosítások során 117 nagyüzemi táblát alakítottak ki, melyből 66 egyetlen helysége, Hódmezővásárhelyre jutott, a többi 11 községre pedig 51 tábla. A kialakított táblák együttes területe 14 103 kh-t tett ki, melyből 7657 kh eredetileg is tszcs-k és állami gazdaságok tulajdonát képezte. A tagosítás alkalmával tehát az ingatlanok 50%-a az egyénileg dolgozók birtokának az összevonásával jött létre. A táblákba eső tagosítást nem kérők száma 610 fő volt, akik 6525 kh területtel rendelkeztek. A tagosítást nem kérő dolgozó parasztok száma

276 főt tett ki, 520 kh területtel, ami a tagosítás méreteihez képest elenyészőnek mondható. A kulákok száma 247 fő volt, 4498 kh birtokkal. Ezen kívül 87 úri birtokos 1101 kh területtel esett bele a tagosításba. A tagosítás során 27 úri birtokos 438 kh ingatlanáért nem kért csereterületet, pénzbeli kártalanításért folyamodott.

A tagosítások tehát a kulák és úri birtok ellen irányultak, a táblásított terület mintegy 80%-a tőlük származott. A szentesi Vörös Csillag Tszcs tábláinak kialakításánál a 286 kh tagosított területből 138 kh kulákingatlan, 138 kh úri birtok volt és csak 10 kh a tagosítást nem kérő dolgozó paraszt ingatlana. [2]

A tagosító bizottságok keresték a módját, hogy a táblákba minél kevesebb dolgozó paraszt ingatlana kerüljön be. Kiskirályságon a Lenin és Dózsa Tszcs-k tábláinak kialakítása dolgozó parasztokat egyáltalán nem érintett. Az Ifjú Gárda Tszcs 300 kh-as táblát akart kialakítani, melybe több dolgozó paraszt ingatlana is beleesett. Ezért javasolták a tszcs-nek 50—60 kh-as táblák kialakítását, mert ez kevesebb dolgozó parasztot érintett. Így végül a tszcs területét egy helyett négy táblába alakították ki. Szentesen a Rákóczi és Gerő Tszcs és Fábiánsebestyén község három tszcs-je területének tagosításakor dolgozó parasztok birtoka egyáltalán nem került be a kialakított táblákba. A Hódmezővásárhelyi Állami Gazdaság 1822 kh-as táblájának kialakításakor a tagosítás csak 22 dolgozó paraszt földjét érintette. [3]

A tagosítás alkalmával kh-anként 150 Ft-ot fizettek azoknak, akik pénzbeli kártalanítást kértek. A cserebirtokok adásánál elsősorban a dolgozó parasztok számára biztosították a jobb minőségű és egy tagban levő területeket. A kulákok és úri birtokosok kapták a gyengébb minőségű szétszórt parcellákat, egyesek 10—12 darabban. Ezért igen gyakran nem akarták a csereingatlant elfogadni, vagy felajánlották az államnak megvételre.

Hódmezővásárhelyen a tagosítás által érintett 171 kulák és úri birtokos közül a csereingatlan átvételénél nem jelent meg 135 fő, ezzel akarták tudatni, hogy nem akarják azt elfogadni. A Megyei Földhivatal a meg nem jelentek részére tárgyalás nélkül kijelölte a csereingatlant, ennek jelentős részét azonban nem fogadták el, felajánlották az államnak megvételre. A Megyei Földhivatal a pénzbeli kártalanítást a gyengébb minőségű csereingatlanok után állapította meg, nem a jobb minőségű betagosított birtokok alapján. Az államnak felajánlott azon ingatlanok sorsáról, melyeket a tszcs-k nem tudtak hasznosítani, a földhivatal mellett szervezett bizottság döntött. A döntés meghozataláig a kulákokat kötelezték a cserébe kapott ingatlanok megművelésére. Hódmezővásárhelyi jelentés szerint: „Az utóbbi 3 nap alatt igen nagy érdeklődés nyilvánult meg a kulákok részéről a földfelajánlásokat illetően. A kulákok a cserébe kapott ingatlanokat azonnal hajlandók az állam részére megvételre felajánlani. Ma és a tegnapi nap folyamán (szept. 16—17.) a föld felajánlása 1400 kh-ra tehető.” Az ellenőrző bizottság jelentése szerint: „A meghallgatott úri birtokosok majdnem kivétel nélkül úgy nyilatkoztak, hogy az ingatlanokért pénzbeli megváltást kérnek.” A tszcs-k tagjai a tagosítások alkalmával a kulákok kisajátítását követelték. Fábiánsebestyén községben a tszcs-tagok a környékbeli kulákok földjét kivétel nélkül be akarták tagosítani. [4]

A tagosítások során általános jelenség volt, hogy a kulákoknak a leggyengébb minőségű földet adták csereingatlanok, amit azok általában nem fogadtak el. Ez a politika azt jelentette, hogy a kulákok korlátozásáról áttértek a kulákság felszámolására, ez pedig nem felelt meg a párt által hirdetett elveknek. Az az elképzelés, hogy a kulákságot a tagosítások során csak korlátozni szabad, szinte sehol sem érvényesült.

A dolgozó parasztság érdekeinek védelme a tagosítás során mindenütt érvényesült. A tagosító bizottságok messzemenően figyelembe vették kívánságaikat. Tápé községben 15 kisparaszt ingatlanát érintette a tagosítás, valamennyien megfelelő

csereterületet kaptak és kivétel nélkül el is fogadták. A tagosítás során az ellenőrző bizottság gyakran módosította a táblák kijelölését, hogy minél kevesebb dolgozó paraszt földje és különösen építménye kerüljön bele a tagosított területbe. Sándorfalva községben 4 új földhözjuttatott nem egyezett bele az ingatlancserébe, pedig 32 kh-as földjük a tszcs táblájának közepén helyezkedett el. A tagosító bizottság hosszú ideig tárgyalta a 4 új gazdával és végül megegyezéssel elfogadható ingatlant biztosított számukra. [5]

Szentesen a tagosító bizottság jelentése szerint, az állami gazdaság részére 886 kh területet vontak össze 3 táblába. Az összevonás 10 tagosítást nem kérő tulajdonost érintett 344 kh területtel, közülük 2 dolgozó parasztot, akiknek 30 kh ingatlan területük esett tagosítás alá. A két dolgozó paraszt a rendelkezésre álló csereingatlanból helyszíni szemle után választott, az elvégzett földmunkákért megfelelő kártérítést állapítottak meg számukra. A kulákoknak járó csereterületet pedig hivatalból jelölték ki. [6]

A Megyei Pártbizottság nem helyeselte azt a törekvést, hogy a tagosítási eljárást felhasználják dolgozó parasztok beléptetésére a tsz-ekbe. A pártbizottság megállapítása szerint: „Ha a dolgozó parasztnak rossz minőségű csereföldet ajánlunk fel, ezzel a szövetkezetbe való belépésre kényszeríthetjük, ami káros, mert ingadozó elemek kerülnek oda. Ez ellen úgy védekezünk, hogy a tagosítás ideje alatt a tszcs-be való belépést felfüggesztjük. A tagosítást ott lehet végrehajtani, ahol legalább 400 kh földet kell táblába összevonni, és ahol a legkevesebb dolgozó parasztot érinti. Ügyelni kell arra, hogy ha a dolgozó paraszt földjét vesszük igénybe, megfelelő csereingatlan kapjon helyette. A tagosítást úgy kell végrehajtani, hogy az ne sértse a parasztság érdekeit, a dolgozó parasztság ne kerüljön szembe a termelőszövetkezettel. A kulák és úri birtokosoknál arra kell törekedni, hogy pénzben kapják meg a föld értékét. [7]

A tszcs-k kérésére végül is 1949-ben 32 szövetkezet kapott tagosítási engedélyt. A szövetkezetekbe való belépést felfüggesztették ugyan a tagosítás idejére, de a tagosítást megelőző számbavétel idején amikor köztudomásúvá vált, hogy a táblásítás mely területekre terjed ki, jelentősen fokozódott a parasztság tszcs-be való áramlása, különösen az utolsó napokban. Kiskiráltság község 3 tszcs-jébe aug. 30—31-én 74 új tagot vettek fel, 521 kh területtel. Hódmezővásárhelyen a birtokszámbavétel ideje alatt a tagosítás előtt 92 új tagot vettek fel. A tsz-ek taglétszáma a tagosítás ideje alatt 10%-kal növekedett és meghaladta a 2000 főt. Az állami gazdaságok és tsz-ek együttes földterületét a tagosítások majdnem 100%-kal növelték, ezzel a tsz-ek területe meghaladta a 20 000 kh-at. [8]

Tagosítások 1950-ben

Az 1949-es tagosítások tapasztalatai alapján a földművelésügyi miniszter kiegészítő rendelkezést hozott a tagosítások eredményesebb lebonyolítása érdekében. [9]

A rendelet értelmében részleges tagosítási kérelmet terjeszthetnek elő;

A tsz elnöke a közgyűlés határozata alapján.

Azok a dolgozó parasztok, akik tsz-t kívánnak alapítani.

Állami gazdaság vezetője.

Részleges tagosítást lehet engedélyezni: Termelőszövetkezet részére ha már hajtottak végre részleges tagosítást akkor, ha területe legalább 600 kh és ebből 300 kh olyan nem összefüggő terület, mely 50 kh-nál kisebb tagokból áll.

Ha a tsz részére nem hajtottak végre tagosítást, legalább 400 kh a területe, melyből 300 kh 50 kh-nál kisebb tagokból áll.

Ha a községben legalább 30 dolgozó paraszt termelőszövetkezetet akar alakítani, ingatlan területük legalább 350 kh, melyből 250 kh szétszórt terület 50 kh-nál kisebb tagokból áll.

Állami gazdaságok tagosítást kérhetnek: Ha már működik állami gazdaság és annak legalább 400 kh-at kell összevonni. Ha nem működik állami gazdaság és annak legalább 600 kh területet lehet összevonni.

Tagosítást lehet kérni abban az esetben is, ha a tagosítandó ingatlanok területe nem éri el ugyan a megállapított határt, azok összevonását azonban termelési érdekek különösen indokoltá teszik.

A beérkezett kérelmek alapján a földművelésügyi miniszter az 1950. évben is 32 helységben rendelte el a részleges tagosítást. A tagosítás méretei azonban jelentősen meghaladták az előző évit, miután 56 tsz és 16 állami gazdaság területét vonták össze a rendezés alkalmával.

A tagosítás irányítására a megyében miniszteri megbízottat neveztek ki, aki különleges jogokkal rendelkezett és biztosította a határozatok maradéktalan végrehajtását.

Az MDP politikája a tagosítás alkalmával alapvetően nem változott. A párt arra törekedett, hogy a tagosítás ne csak adminisztratív munka legyen, hanem kísérelje azt politikai agitáció. A táblákat a tagosítás során elsősorban úri birtokos és kulák földjén alakítsák ki. A tagosítás vagy egyáltalán ne, vagy csak kis mértékben érintse a dolgozó parasztokat. A dolgozó parasztoknak feltétlenül azonos értékű ingatlant, azonos területűt és művelési ágút adjanak, melyet a legrövidebb időn belül telekkönyvezni kell. A tsz-ekben agitációt kell folytatni az olyan nézetek ellen, hogy azok a község legjobb és legközelebb eső földjein alakítsák ki a táblákat, mert ez szembeállítja az egyénileg dolgozó parasztokat a tsz-ekkel.

A tagosítás előtt a megyében 131 tsz működött, közülük majdnem minden második részére hajtottak végre tagosítást. Az állami gazdaságokkal együtt összesen 72 tagosítás zajlott le. A tsz-ek számára 171 táblába 22 823 kh-at, az állami gazdaságoknak 48 táblába 20 605 kh területet tagosítottak. Ezzel a tsz-ek és állami gazdaságok területe kétszeresére növekedett. A tagosítás 1855 dolgozó parasztot érintett 5898 kh-dal, 976 kulákot 13 478 kh-dal és 240 úri birtokost 3094 kh-dal. A tagosítás által érintett parasztok száma ebben az évben a múlt évihez viszonyítva jelentősen meghaladta az úri birtokosok számát. A tagosított területnek azonban csak negyedrésze esett a dolgozó parasztokra, háromnegyed része kulák és úri birtokos területe volt. A megelőző számbavételi időszak alatt a tagosítás által érintett parasztok közül 1221-en léptek be a tsz-ekbe. Ezáltal a tsz-tagok létszáma a tagosítás ideje alatt 20%-kal emelkedett a megelőző évi 10%-kal szemben. [10]

A tagosítás táblánként mintegy 25 dolgozó parasztot érintett, bár a bizottságok igyekeztek úgy megszervezni a munkát, hogy minél kevesebb ingatlant cseréljenek ki. Ezt azonban már nem sikerült olyan mértékben biztosítani, mint az előző évben. A bizottságok a kulákok érdekeit most sem vették figyelembe, de nem helyezték a tsz-ek érdekeit sem minden áron a dolgozó parasztság érdekei elé. Ez teljes egészében megfelelt a párt politikájának, a munkás-paraszt szövetség követelményeinek. A dolgozó parasztot mint a jövő tsz-tagját tekintették. Ezért a tsz-ek tábláit, ott ahol nagy számú dolgozó parasztot érintett, inkább távolabbi határrészekben alakították ki. Ennek helyességéről a tagosító bizottságok gyakran nehezen tudták meggyőzni a tsz-ek vezetőit.

Az első két tagosítást Csongrád megyében 1949–50-ben a párt parasztpolitikájának szellemében hajtották végre, a munkás-paraszt szövetség erősítését szolgálta, nem állította szembe a dolgozó parasztságot a tsz mozgalommal. A tagosítás köz-

vetlen célja a tsz-ek gazdálkodásának megkönnyítése, a nagyüzemi termelés számára elengedhetetlenül szükséges táblák kialakításával, nem pedig a tsz-ek számszerű fejlesztésének meggyorsítása. Bár a számbavételi időszakban közvetve a tagosítás hatott a szövetkezeti tagság számszerű növekedésére is, 1950-ben fokozottabban mint a megelőző évben. A második tagosítás pedig már nagyobb mértékben érintette a dolgozó parasztságot és sértette érdekeit az ingatlancserével.

A tagosítás bevallott célja szerint, csak a kulákgazdaságok korlátozását engedte meg, a gyakorlatban azonban ennél erélyesebben léptek fel velük szemben. A kulákgazdaságok érdekeit a tagosítás alkalmával olyan nagy mértékben megsértették, hogy ez egy részük felszámolását eredményezte. Ez ellenkezett az MDP Központi vezetősége politikájával, de a helytelen intézkedések felszámolására nem tettek semmit.

A tagosítás által érintett kulákgazdaságok termelésére jelentős hatást gyakorolt az ingatlancsere. A megye területén számukra juttatott csereingatlanból, amit a kényszerrendszabályok hatására elfogadtak, még 1951. máj. 17-én sem szántottak fel 700 kh területet, mert nem kívánták azt megművelni. Ennek a területnek a hasznosításáról a Mezőgazdasági Osztálynak kellett gondoskodni.

Bármennyire is figyelembe vette a tagosítás a lehetőségekhez képest a dolgozó parasztok érdekeit, egy jelentékeny részük mégsem művelte meg a számukra juttatott csereingatlant. Ebben az időben a dolgozó parasztok számára juttatott csereingatlanból is még 1400 kh terület állt bevetetlenül. A megművelésükre vállalkozók nem rendelkeztek vetőmaggal, a Mezőgazdasági Osztály támogatását kérték földjük bevetéséhez. A tagosítás tehát hozzájárult a megművelt terület csökkenéséhez, akadályozta a mezőgazdasági munka folyamatosságát. A megyében még június 1-én is 13 292 kh terület állt bevetetlenül, a megye szántóterületének majdnem 3%-a. [11]

Részleges és általános tagosítások 1951-ben

A tagosítások eddigi tapasztalatai alapján a földművelési miniszter 1951. tavaszán rendeletben foglalkozott; A betagosított évelő és kétéves pillangósvirágú takarmánynövények kártalanításával. [12]

A rendelet a következőket tartalmazza: Ha a dolgozó parasztság évelő vagy kétéves pillangósvirágú takarmánynyvetését tagosítják, vagy a dolgozó paraszt tsz-be lép vele, kártalanítási összeget kap. A kártalanítási összeg az első éves vetésű pillangósvirágú takarmányterület kh-ja után 180—400 Ft-ig terjed, a takarmánynövény fajtájától és a vetés minőségétől függően. A kártalanítás nem vonatkozik a betagosított kulákbirtokon levő takarmányvetés területre.

Az 1951. évi tagosítás végrehajtásához kiegészítő rendelkezés jelent meg, mely a következőket közli: [13]

Tagosítás végrehajtását abban a községben lehet kérni, ahol a dolgozó parasztok mezőgazdasági ingatlanainak legalább 70%-a a termelőszövetkezet használatában van. A földművelésügyi miniszter indokolt esetben olyan községben is engedélyezhet tagosítást, ahol a termelőszövetkezeti használatban levő terület a dolgozó parasztok mezőgazdasági ingatlanainak 50%-át haladja meg.

A tagosítást községenként alakított Földrendező Bizottság hajtja végre. Tagjai: A megyei végrehajtó bizottság elnökének megbízottja, a termelőszövetkezet elnöke, az állami gazdaság vezetője, a gépállomás vezetőjének, a DÉFOSZ és FMSZ helyi vezetőségének egy-egy küldötte.

A tagosítás során a csereingatlanokat a következő rendben kell kijelölni:

Elsősorban a tsz-ek és állami gazdaságok részére.

Másodsorban az egyénileg gazdálkodó dolgozó parasztok részére.

Harmadsorban a földművelést nem főfoglalkozásként folytató dolgozó kisemberek részére.

Végül a kulákok földterületét kell kijelölni.

A tagosításba be kell vonni a szőlőket és gyümölcsösöket is.

Az egyénileg gazdálkodó dolgozó paraszt földje helyett lehetőleg azonos minőségű és azonos nagyságú ingatlant kell cserébe adni, egyenként meg kell hallgatni őket.

A kuláknak a tényleges használatban álló ingatlanáért csereterületet kell adni, melynek azonban nem kell feltétlenül azonos nagyságúnak lenni a használatában tartott ingatlannal. A területi különbséget pénzkártalanítással kell kiegyenlíteni.

Az egyénileg dolgozó paraszt a kialakított táblába eső lakóépületét 800 négyszögöl területtel és úthasználattal megtartja. A kuláknak a kialakított táblába eső lakóháza helyett — amennyiben rokonainak lakóháza nincs — lehetőleg azonos értékű csereépületet kell adni, vagy ennek hiányában pénzkártalanítást megállapítani.

Csongrád megyében ebben az évben 26 községben részleges, 4 községben pedig általános tagosítást hajtottak végre.

A részleges tagosítás során 48 tsz-ben és állami gazdaságban 16 helyen hajtottak végre tagosítást. Az összesen kialakított 177 tábla 26 729 kh-at jelentett. Ez 1649 tagosítást nem kérő dolgozó parasztot érintett 6801 kh-dal. A tagosítás során 659 kulákgazdaság területét vonták össze a táblákba 11 057 kh-dal.

Általános tagosítást négy községben hajtottak végre; Deszk, Kübekháza, Szőreg, Újszentiván helységekben. 15 tsz és két állami gazdaság részére alakítottak ki táblákat. Az általános földrendezés a következőképpen alakította át a községek arculatát:

Községek területe:	24 413 kh
Szocialista és állami szektor:	17 465 kh
Egyénileg gazdálkodók:	6 948 kh

A szocialista szektor területi megoszlása:

tsz-ek:	12 342 kh	legelő: 1820 kh
állami gazdaságok:	1 872 kh	erdő: 131 kh
tartalék terület:	415 kh	háztáji: 885 kh

Az általános tagosítással végrehajtott földrendezés során a négy községben először Csongrád megyében a földek több mint 70%-a a szocialista gazdaságok kezelésébe került. A tagosítások során 111 tulajdonost kártalanítottak, az állami gazdaságok 4688 Ft-ot, a tsz-ek 16 300 Ft-ot fizettek ki, a pillangósvirágú takarmánynövények vetésterületét pedig 159 kg lucerna maggal váltották meg. A csereingatlant 152 fő nem fogadta el, 655 kh-dal. A számára nem megfelelő csereingatlant 68 fő ajánlotta fel az államnak, többségükben kulákok. A felajánlott terület 850 kh-at jelentett. [14]

Az 1951-es tagosítás ellen év végéig 500 dolgozó paraszt és 50 kulák élt panasszal. A tagosítások során elkövetett hibák kijavításával a minisztertanács rendelete is foglalkozott, mely a következőket állapítja meg: [15]

A tagosításokért a megye területén a VB elnöke felelős. Feladata a tagosítás után;

1. A kialakított nagyüzemi táblákon a termelés beindítása.

2. Az egyénileg gazdálkodók termelésének beindítása a csereingatlanon.
3. A tagosítás során elkövetett hibák kijavítása.

Dolgozó parasztok panaszai a tagosítás után;

1. Jó minőségű földjeik helyett gyengébb minőségűt, közeli földjük helyett távolit kaptak.
2. Nem azonos művelésű ingatlant kaptak. (Pl. szőlő helyett szántót.)
3. Nem jelöltek ki csereingatlant.
4. Ingatlanát nem tagosították be, mégis kicserélték.
5. Lakóházukból, mely a tagosított táblába esett, ki akarják telepíteni, csere-lakóházat azonban nem biztosítanak.
6. Az elvetett terményért nem kapnak kártalanítást.

A rendelet értelmében az 1—4 pontban foglalt panasz nem fogadható el. A táblába esett tanyát 800 négyszögöl területtel és úthasználattal meg kell hagyni a dolgozó parasztnak. Az elvetett terményért és egyéb földmunkákért a jogutód tsz-ek és állami gazdaságok kötelesek kártalanítást fizetni.

Az 1952-es részleges és általános tagosítások

Az 1952. évi rendelet a mező és erdőgazdasági ingatlanok tagosításáról nem tartalmaz új irányelveket, így a tagosítást az 1951. évi rendelet alapján hajtották végre.

A tagosítás vezetésével megbízottakat, a párt és állami vezetőket a megyei tagosítási értekezleten készítették fel az elvégzendő munkára. Az értekezlet megállapítása szerint a tagosítás várhatóan minden eddiginél nehezebb lesz, mert már az elmúlt évben is a dolgozó parasztok egy része igen komoly ellenállást tanúsított. Ezért a legdöntőbb feladat a dolgozó parasztok körében végzett politikai felvilágosító munka, ezzel megakadályozni az ellenség befolyásának érvényesülését. Ugyanakkor az ellenséggel szemben a tagosítást megelőző időkben különböző állami intézkedésekkel keményen fel kell lépni, hogy érezzék az államhatalom erejét, ne legyen idejük a tagosítás ellen agitálni. Az értekezlet szerint az elmúlt évek tapasztalatai alapján számolni kell azzal, hogy különösen a kulákok nem akarják elfogadni a csereingatlant, így a földek parlagon maradnak. Kötelezni kell az illetékeseket a föld megmunkálására és szükség esetén büntetést kell kiszabni rájuk. A tagosításnál arra kell törekedni, hogy az állami gazdaságok és tsz-ek földjét lehetőleg egy összefüggő táblába tagosítsák a központhoz legközelebb eső földterületen. A tagosítás által érintett dolgozó parasztokat jó politikai munkával kell megnyerni a szövetkezet számára. [16]

Részleges tagosítást 20 községben hajtottak végre minden eddiginél nagyobb méretben, 79 gazdaság részére. A táblákba összevont terület 53 tsz részére 14 734 kh-at, 26 állami gazdaság részére pedig 15 872 kh-at jelentett. A tagosítás 5330 dolgozó paraszt ingatlanát érintette. Ezek közül 635 család 741 taggal és 3832 kh földterülettel belépett a tsz-ekbe. A tagosítás alkalmával felajánlotta a földjét az államnak: [17]

Kétlaki dolgozó:	245 fő 1271 kh területet
Dolgozó paraszt:	217 fő 1305 kh területet
Kulák:	28 fő 599 kh területet
Összesen:	490 fő 3175 kh területet

A tagosítás által érintett földek többsége a megelőzőektől eltérően a dolgozó parasztság tulajdonát képezte. A földfelajánlásokat is az eddigiektől eltérően elsősorban a dolgozó parasztok és kétlaki dolgozók tették, a kulákok földfelajánlásai a harmadik helyre szorultak. A csereingatlanokat a tagosítás során mind a dolgozó parasztok, mind a kulákok jelentős számban visszautasították. A csereingatlanok birtokba adását nem lehetett végrehajtani, mert az érdekeltek nem jelentek meg. A csereingatlant visszautasítók száma községenként 10—14% között változott. [18]

A tagosításról kiadott jelentés menet közben megállapította; „Ahol a dolgozó parasztok sejtik, hogy a tagosítás ingatlanaikra kiterjed, a Földbirtokrendező Csoportnál bejelentik, nem kérnek csereingatlant. Ingatlanaikat felajánlják az állami gazdaságoknak.” Ezzel a kérdéssel foglalkozik az Állami Gazdaságok és Erdők Minisztériuma egyik utasítása is a tagosítás megindulása után: „A tagosítás során több helyen előfordult, hogy a dolgozó parasztok nagy számban felajánlották birtokaikat és az állami gazdaság alkalmazásába kívántak lépni. Előfordult az is, hogy már működő tsz-ek tagsága tömegesen vagy teljes egészében az állami gazdaságnál kívánt elhelyezkedni. Ezek a káros jelenségek pártunk parasztpolitikájával ellentétesek, ellenséges megnyilvánulásokból fakadnak, akadályozzák a tsz mozgalom fejlődését. [19]

Általános tagosítást a megye négy helységében hajtottak végre 1952-ben. Kis-királtság, Ambrózfalva és Tömörkény váltak szövetkezeti községekké, Makó pedig szövetkezeti várossá. A tagosítás ezekben a helységekben is részlegesnek indult, de annak végrehajtása során a földterület több mint 70%-a a szövetkezetek birtokába került, ezért lehetővé vált a részleges tagosítás általánossá fejlesztése. Az általános földrendezés során e négy helységben 53 387 kh-at tagosítottak, vagyis községek teljes határát. Ezzel Csongrád megyében a tsz-községek száma nyolcra emelkedett.

A megyében a tagosítások alkalmával 19 813 kh tartalék területről kellett gondoskodni. Ebből az állami gazdaságok átvettek 4890 kh-at, a tsz-ek 7312 kh-at és a földművesszövetkezetek vállalták 7611 kh tartalékterület hasznosítását. [20]

Az 1952-es tagosítás alkalmával a politikai alapelvekben lényeges változás következett be, elsősorban a dolgozó parasztok irányában. A változások a következőkben foglalhatók össze; A tsz-ek földjét egy tagba kívánták összevonni. A községhez legközelebb eső területen tagosítottak. Az érintett dolgozó parasztokat be akarták szervezni a tsz-ekbe. Ennek következményeként elsősorban az ő ingatlanaikat érintette a tagosítás, melyet eddig igyekeztek elkerülni.

Az 1953. évi téli részleges tagosítás

Az 1953. évi téli részleges tagosítás február-márciusban zajlott le és a legkisebb arányú volt az eddigi tagosítások között. Öt községre terjedt ki, négy állami gazdaság és egy tsz számára alakítottak ki táblákat. Az állami gazdaságok részére 3326 kh-at alakítottak ki hat táblába, a tsz részére pedig 832 kh területet vontak össze öt táblába. A tagosítás 893 dolgozó paraszt ingatlanát érintette 2502 kh területet. Ez a tagosítás méreteit tekintve felülmúlja az eddigi arányokat. A dolgozó parasztok közül 269 nem fogadta el a számára felajánlott 679 kh csereingatlant, 31 pedig felajánlotta 114 kh területű ingatlanát az államnak, amit a legújabb rendelet értelmében nem lehetett elfogadni. [21]

A tagosítások beindulásakor a Földművelésügyi Minisztérium közölte a bizottságok vezetőivel és a megyei szervekkel, hogy az 1953. febr. 15-e utáni ingatlan-

felajánlásokat el kell utasítani. A határozat mindenféle művelési ágú ingatlanra vonatkozott, ideértve a kétlaki foglalkozású dolgozók felajánlásait is. [22]

Tsz részére tagosítottak Mórahalom községben. A tagosítás alkalmával jelentős számú parasztszalád lépett a tsz-be, melynek hatására a részleges tagosítást általánossá szélesítették. Ez azt jelentette, hogy a község parasztbirtokainak több mint 70%-a a szövetkezet kezelésébe ment át. A Földművelésügyi Minisztérium a beérkezett jelentések alapján nem fogadta el a hivatalos szervek adatait és leállította a községben folyó általános tagosítást. A minisztérium utasítása a következőképpen szólt: „Miután Mórahalom községben a megye jelentésével szemben a dolgozó paraszt családoknak nem 77%-a, hanem csak 50%-a tsz-tag és, a tagosítás elhúzódnása a tavaszi munkák elvégzését veszélyezteti, utasítom, hogy Mórahalom tagosítását azonnal szüntesse be. Egyben felhívom, hogy 24 órán belül állapítsa meg és velem közölje, személy szerint ki a felelős a Földművelésügyi Minisztérium félvezetéséért.” [23]

Ezzel az utasítással véget ért Csongrád megyében a tagosítások első szakasza, mely 1949. nyarától 1953. tavaszáig tartott. Az MDP Központi Vezetősége 1953. júniusi határozata nyomán a további tagosításokat a mezőgazdaságban leállították.

Az 1955—1956-os részleges tagosítások

A tagosítások Csongrád megyében, mint ahogy országosan is, 1953. tavaszától 1955. nyaráig szüneteltek. Az 1955. évi tsz-szervezéssel párhuzamosan újra megjelent a rendelkezés a tagosítások engedélyezéséről: [24]

Az egész község határára kiterjedő földrendezés és részleges tagosítás az 1949. évi 3. sz. törvényerejű rendelet alapján engedélyezhető.

A földrendezés végrehajtását megelőzőleg a szokásos módon a lakosság tudomására kell hozni.

A Földrendező Bizottság üléseire meg kell hívni a községi pártszervezet titkárát.

A kulákok részére a község határának legtávolabbi illetve leggyengébb minőségű részén, azonos nagyságú csereterületet kell adni.

Az állami tartalékföldeket lehetőleg egy táblában kell kijelölni.

Kulák részére kártalanítást csak akkor lehet fizetni, ha 30 napnál régebbi köztartozása nincs.

Tagosítás nem engedélyezhető olyan községekben, ahol már volt általános tagosítás.

Földrendezési és tagosítási eljárás során földfelajánlást elfogadni nem szabad.

A rendelet alapján a megyében 1955. nyarán 9 községben 15 tsz és egy állami gazdaság részére hajtottak végre tagosítást. Két községben általános földrendezés történt, ezzel a megyében 10-re emelkedett azon helységek száma, melyekben az általános tagosítás során a lakosság többsége szövetkezeti tag lett.

A tagosítás 15 350 kh területet érintett, melyből 9279 kh jutott az általános földrendezésre, 6071 kh pedig részleges tagosításra. A tagosítás érintett 1417 dolgozó parasztot 3421 kh-dal és 163 kulákot 1096 kh-dal. A dolgozó parasztok közül 547 család 2580 kh területtel belépett a tsz-ekbe. A dolgozó parasztoknak több mint 10%-a nem fogadta el a felajánlott csereingatlant. [25]

Az 1956. évi 15. sz. törvényerejű rendelet újabb lehetőségeket biztosított a tagosítások kiszélesítéséhez. Engedélyezte, hogy a korábban tagosítással érintett községekben is lehet földrendezést, vagy részleges tagosítást tartani. Ha a tsz-eknek

szüksége van rá, a földfelajánlásokat is el lehet fogadni. A földrendezést a Megyei Tanács V. B. engedélyezi és az év bármely szakában lehet tartani. [26]

A megyei tagosítási értekezleten beszámoltak a Földművelésügyi Minisztérium új irányelveiről. Ez lényeges engedményeket tesz a dolgozó parasztság számára; Ha a dolgozó paraszt tanyája beleesik a táblába, akkor nem 800 négyszögöllel, hanem 4—6 kh-dal kell azt számára meghagyni. Ennek betartása szigorúan kötelező. Ingatlanfelajánlást csak kártalanítás ellenében szabad elfogadni, ingyen felajánlás nem fogadható el. Soron kívül utána kell nézni, hogy az 1955. évi földrendezésből kifolyólag a kártalanítások rendezése megtörtént-e, illetve azok kifizetést nyerjenek. Nem tűrhető tovább, hogy a tsz-ek halogatják a kártalanítás kifizetését. [27]

A megyében az utolsó részleges tagosítás 1956. nyarán zajlott le. Összesen 14 községben 14 tsz részére 9415 kh területet táblásítottak. Ezzel a tagosítással Csongrád megye 62 helységében történt egyszer vagy többször, részleges vagy általános földrendezés. Csak két község maradt ki a 64 helységből, ahol nem tagosítottak Kövegy és Nagylak. [28]

A tagosítás értékelése

Csongrád megyében 1956-ig 221 589 kh ingatlan tagosítását hajtották végre. Ez a megye szántóterületének több mint 40%-a. A tagosítások mennyiségének éves eloszlásából bizonyos következtetések adódnak:

1949-ben tagosítottak: 14 103 kh-at

1950-ben tagosítottak: 43 428 kh-at

1951-ben tagosítottak: 51 142 kh-at

1952-ben tagosítottak: 83 993 kh-at

1953-ban tagosítottak: 4 158 kh-at

1955-ben tagosítottak: 15 350 kh-at

1956-ban tagosítottak: 9 415 kh-at

Összes tagosítás: 221 589 kh

A tagosítások mennyiségileg 1949-től 1952-ig fokozatosan növekedtek és a legmagasabb szintet ebben az évben érték el, az összes tagosítás majdnem egyharmadával. A következő évben 1953-ban nagyarányú visszaesés következett be, melyet követett a tagosítások felfüggesztése. Az 1954-es évben nem volt tagosítás. Az újra meginduló tagosítás 1955-ben az 1949-es mennyiséget tudta elérni, de 1956-ban már ennek csak 50%-át. A tagosításokban mutatkozó két nagyarányú visszaesés 1953-ban és 1956-ban a mezőgazdasági politikában bekövetkezett fordulattal kapcsolatos.

A tagosítások ténylegesen nem érték el a szántóterületnek a fent említett 40%-át, miután jelentős mennyiségű ingatlanok kétszer-háromszor is bekerültek a tagosítandó területbe, ennek számszerű kimutatása azonban igen nehéz.

A földrendezések kétségtelenül pozitív hatása abban nyilvánult meg, hogy a nagyüzemi táblák kialakításával kedvező feltételeket biztosított a tsz-ek gazdálkodása számára. Az egyénileg dolgozó parasztságra gyakorolt hatása már nem mondható egyértelműen pozitívnak. A tagosítások során mintegy 20 000 parasztgazdaság földjét cserélték ki 70 000 kh nagyságban. A parasztok egy részének ingatlanát többször is kicserélték, ami gazdálkodásukat bizonytalanná tette.

A tagosítást egyre fokozódó mértékben felhasználták a parasztság tsz-be léptetésére. Kezdetben kizárólag a kulákok és úri birtokosok érdekeit sértette, majd

fokozódó mértékben mellőzte a dolgozó parasztságát is, egyre nagyobb tömegek gazdaságát bolygatva meg. A dolgozó parasztság egy része már az első tagosításkor is inkább belépett a tsz-be, mintsem a részére juttatott gyengébb minőségű csereingatlanlajlajlódjék. A szövetkezeti szervezők különösen 1952-ben várták a tagosítások sikeres lebonyolításától a mozgalom számszerű fejlődését. Ezen a tagosításon már nem vigyáztak úgy a dolgozó parasztok érdekeire, mint az előzőek alkalmával, fő célként a parasztság tsz-be léptetése szerepelt.

A tagosítások alkalmával a parasztok által felajánlott földeket, a tsz-be lépő parasztok földjeit és az állami tartalékföldeket vonták össze egységes táblákba. Különösen az utolsó tagosítás alkalmával, a legközelebbi és legjobb minőségű községi földeken alakították ki a tsz-ek tábláit. Ha ezáltal sikerült a község területének nagyobb részét szövetkezeti kezelésbe venni, mert a tagosítás által érintett parasztok beléptek a tsz-be, a teljes átszervezés eredményre vezethetett. A tagosítás így nem a tsz-be való belépéseket követte, hanem gyakran megelőzte azokat, illetve a tagosítások váltották ki a tsz-be lépést. Sokszor elmaradt a tagosítás hatása, a tsz-ek tagsága nem növekedett. Ezért fordult elő, hogy egy-egy községben többször is sor került tagosításra, ami nagymértékben kihatott a termelés alakulására. A parasztság nem trágyázta földjét, gyümölcsöst és szőlőt nem telepített. A tagosításoktól való félelem, az ebből eredő bizonytalanság, hozzájárult a termésátlagok lassú növekedéséhez, a belterjes kultúra hanyatlásához.

A tagosítással agitáltak is a szövetkezetek szervezői. Sok paraszt a csereingatlan minőségétől tette függővé a tsz-be lépését. Az agitátorok legfőbb törekvése arra irányult, hogy legalább annyi új belépőt szervezzenek be a meglévő tsz-ekbe, amennyi elegendő a tagosítás megindításához. Ez a tartalékföldekkel együtt 3—400 kh-at jelentett. Ha ezt elérték, akkor a szövetkezetek további szervezése jórészt a tagosító bizottságok munkájától függött, milyen mértékben tudják a földcsere hatását kihasználni. A tsz-szervezők a tanácsszervek segítségével felvették a kapcsolatot a tagosítandó ingatlanok tulajdonosaival. Az elhanyagolt állami tartalékföldekből felajánlott csereingatlanokat a legtöbb paraszt visszautasította. Ilyen esetekben megindult az agitáció a dolgozó paraszt szövetkezetbe való szervezéséért. Rendszerint felajánlották a beszolgáltatási és adóhátralékok elengedését is. Az agitáció hatására mindig az olyan gyengébb parasztgazdaságok adták fel egyéni álláspontjukat, amelyek képtelenek voltak megküzdenni a gyengébb minőségű csereingatlanlajlajlódjék, az állammal szemben jelentős adó és beszolgáltatási hátralékkal rendelkeztek, ezért fizetés helyett a termelőszövetkezetet választották.

A kialakított nagyüzemi táblákon azok a tsz-ek tudták gazdálkodásuk színvonalát gyorsan fejleszteni, melyeknek sikerült a munkálatok gépesítése. Már ebben az időben is néhány tsz országos hírre tett szert, bizonyítván a nagyüzemi gazdaság fölényét a kisparaszti gazdálkodással szemben, a többség azonban még ekkor nem tudta ezt a színvonalat elérni.

JEGYZET

[1] Törvények és törvényerejű rendeletek 1949. Az 1949. évi 3. sz. törvényerejű rendelet.

[2] MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Archivuma. Jelentések a tagosításokról. 1949—21/30—31, 32.

[3] Ugyanott. Tagosítással kapcsolatos jelentések. 1949—21/30—29, 30.

[4] Ugyanott. 1949—21/30—5, 7, 12, 23, 57, 78.

[5] Ugyanott. Tagosítási jelentések. 1949—21/30—5, 18, 22.

[6] Ugyanott. Tagosítási jegyzőkönyvek. 1949—21/29—1.

[7] Ugyanott. Csongrád megyei Pártbizottság Jegyzőkönyve. 1949—21/11, 27, 35.

[8] Ugyanott. Tagosítási jelentések. 1949—21/30—24, 29, 21/12—4.

- [9] Mezőgazdasági Értesítő I. évf. 19. sz. 1950. aug. 24. A földművelésügyi miniszter 16. 100/1950 (VII. 23.) FM sz. rendelete a mező és erdőgazdasági ingatlanok részleges tagosításáról szóló 1949. évi III. sz. törvényerejű rendelet végrehajtásáról az 1950. évre.
- [10] Csongrád megyei Tanács Levéltára Szeged. XXIII—2/22. Csongrád megyei Tanács Mezőgazdasági Osztály Földbirtokrendező Csoport. Statisztikai jelentések tagosításokról. MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Archivuma. Kimutatás tagosításokról. 1950—21/94—2265, 2287.
- [11] MSZMP Csongrád megyei Bizottsága Archivuma. Csongrád megyei Tanács Mezőgazdasági Osztály jelentése. 1951—21/166—553.
- [12] Mezőgazdasági Értesítő II. évf. 17. sz. 1951. ápr. 28. Betagositott évelő és kétéves pillangósvirágú takarmánynövények kártalanítása.
- [13] Ugyanott. 30. sz. 1951. júl. 29. A tsz községekben (városokban) a mező és erdőgazdasági ingatlanok tagosításáról szóló 145/1951 (VII. 24.) MT. sz. rendelet végrehajtásáról.
- [14] Csongrád megyei Tanács Levéltára Szeged. XXIII—9/56. Csongrád megyei Mezőgazdasági Osztály Földbirtokrendező Csoport. 1951. évi tagosítások.
- [15] Mezőgazdasági Értesítő 1951. A 145/1951 (VII. 24.) MT. sz. rendelet a tagosítások során elkövetett hibák kijavításáról.
- [16] Csongrád megyei Tanács Levéltára Szeged. XXIII—9/69. Cs. m. T. Mg. O. Földbirtokrendező Csoport. 1952. földrendezések. Megyei tagosítási értekezlet, 1952. júl. 20.
- [17] Ugyanott. XXIII—9/27. Tagosítási ellenőrzések.
- [18] Ugyanott. XXIII—9/69. Napi jelentések.
- [19] Ugyanott. XXIII—9/27. Tagosítási ellenőrzések.
- [20] Ugyanott. XXIII—9/27. Az 1952. évi tagosítás.
- [21] Ugyanott. XXIII—9/27. 1952. jelentések, IV/a.
- [22] Ugyanott. XXIII—9/27. Tagosítási ellenőrzések, 1950—51.
- [23] Ugyanott.
- [24] Mezőgazdasági Értesítő VI. évf. 33. sz. 83/1955 FM. sz. utasítása az 1955. évi földrendezésről és tagosításról.
- [25] Csongrád megyei Tanács Levéltára Szeged. XXIII—9/69. Csongrád megyei Tanács Mezőgazdasági Osztály Földbirtokrendező Csoport. Földrendezés.
- [26] Mezőgazdasági Értesítő VII. évf. 30. sz. 1956. júl. 25. Az 1956. évi 115. sz. törvényerejű rendelet a földrendezésekről és tagosításokról.
- [27] Csongrád megyei Tanács Levéltára Szeged. XXIII—9/69. Csongrád megyei Mezőgazdasági Osztály Földbirtokrendező Csoport. Tagosítási jelentések.
- [28] Ugyanott. XXIII—9/57. Kimutatás. Vegyes.

DIE KOPPELUNG DER LANDWIRTSCHAFTLICHEN IMMOBILIEN IM KOMITAT CSONGRÁD UND IHR EINFLUSS AUF DIE ENTWICKLUNG DER PRODUKTIONSGENOSSENSCHAFTLICHEN BEWEGUNG (1949—1956)

Sándor Fórizs

Die Verkoppelung der landwirtschaftlichen Immobilien nach der Befreiung wurde in dem gesetzkraftigen Erlass Nr. 3 des Jahres 1949 genehmigt. Die Verkoppelungen erfolgten in zwei Phasen: in den Jahren 1949—1953 und 1955—1956. Sie betrafen über 40% der Ackerflächen. Die umfangreichsten Verkoppelungen fanden 1952 statt.

Ihre Auswirkung auf die Bauernschaft war eine zweifache: ein Teil bot dem Staat seine Ländereien an, der andere trat den Produktionsgenossenschaften bei.

Die Bewirtschaftung in den Produktionsgenossenschaften wurde erleichtert durch die herausgebildeten grossbetrieblichen Ackerflächen.

РАСПРЕДЕЛЕНИЕ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО НЕДВИЖИМОГО ИМУЩЕСТВА В ЧОНГРАДСКОЙ ОБЛАСТИ И ЕГО ВЛИЯНИЕ НА РАЗВИТИЕ КООПЕРАТИВНОГО ДВИЖЕНИЯ (1949—1956 ГГ.)

Ш. Фориш

О распределении сельскохозяйственного недвижимого имущества после освобождения гласит чрезвычайный указ № 3 от 1949 года. Распределения проводились в двух этапах: с 1949 по 1953 и с 1955 по 1956 гг. Они касались более чем 40 %-ов полей. Наиболее значительные распределения произошли в 1952 году. Они оказали большое влияние на часть крестьянства в двух направлениях: некоторые предложили свою землю государству, а другие вступили в кооператив.

Хозяйствованию кооперативов способствовали организованные крупные участки.